
A N N A L E S
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XLVIII, 4

SECTIO H

2014

Recenzje

Reviews

Recenzja podręcznika pod redakcją Ireny Pyki *Bankowość komercyjna* (Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2013, ss. 386)

Na przestrzeni ostatnich kilku dziesięcioleci obserwuje się dynamiczny wzrost znaczenia instytucji i rynków finansowych w gospodarkach. Proces ten znajduje wyraz szczególnie w coraz wyższych obrotach na rynkach finansowych, zwiększającym się finansowaniu podmiotów prywatnych i publicznych, powstawaniu innowacyjnych instrumentów finansowych, włączaniu do sfery finansowej rynków i podmiotów ze sfery realnej. Polski system finansowy charakteryzuje silne zorientowanie bankowe, a udział banków komercyjnych w jego aktywach od lat sięga 70 proc. W okresie transformacji systemowej sektor bankowy należał do liderów przemian i banki komercyjne przeszły głębokie przekształcenia własnościowych, organizacyjne i funkcjonalne, co dostosowało je do warunków konkurencji w otwartej gospodarce rynkowej. Doświadczenia kryzysu finansowego lat 2008–2010, a w szczególności ujawnione zagrożenia stabilności systemu finansowego, zmiany nastawienia klientów do pośredników finansowych oraz będące ich następstwem zaostrzenie regulacji nadzorczych, zmuszają banki komercyjne, aby dostosowały się do nowych warunków otoczenia. W tym kontekście zasady działalności banków komercyjnych i kierunek zmian zachodzących w tych przedsiębiorstwach należą do kanonu wiedzy ekonomicznej.

Recenzowany podręcznik ma rozbudowaną strukturę wewnętrzną, opartą na czterech poziomach podziału treści. Składa się z trzech części, piętnastu rozdziałów, z których każdy obejmuje po kilka podrozdziałów, a wewnątrz nich wydzielono jeszcze bardziej szczegółowe grupy zagadnień. Przyjęcie takiego układu uważam za w pełni zasadne, gdyż pozwala on na przejrzyste wyodrębnienie i syntetyczne omówienie terminów, zjawisk i procesów składających się na zasób wiedzy z zakresu bankowości komercyjnej.

Współczesne banki komercyjne, zwłaszcza te o charakterze uniwersalnym, a więc dominujące w krajach kontynentalnej Europy, w tym w Polsce, cechuje z jednej strony znaczne rozbudowanie działalności operacyjnej, a z drugiej skomplikowanie struktur i procesów zachodzących w ramach samego przedsiębiorstwa bankowego. Uważam, że Autorzy podreż-

nika dokonali prawidłowego doboru treści przedmiotowych, które powinny być przekazane adeptom bankowości na wyjściowym poziomie kształcenia z tego zakresu. Stwarzają one dobrą podbudowę do dalszego kształcenia specjalistycznego. Zachowano przy tym właściwą z punktu widzenia logiki wywodu kolejność i odpowiednie proporcje, determinowane znaczeniem i zakresem treści poszczególnych części pracy.

Pierwszą część podręcznika, pt. *Organizacja i strategie działalności banków komercyjnych*, poświęcono zagadnieniom o charakterze wprowadzającym do bankowości komercyjnej. Ma ona umożliwić udzielenie odpowiedzi na pytania o to, jakim podmiotem jest współczesny bank komercyjny i jak postępuje w warunkach wolnego rynku. W rozdziale pierwszym został przedstawiony podstawowy aparat pojęciowy związany z bankowością komercyjną. Powołano najczęściej stosowane w literaturze przedmiotu klasyfikacje pokazujące różnorodność działających w tym zakresie podmiotów oraz ich modeli biznesowych. Dość szeroko przedstawiono regulacje ostrożnościowe, którym podlegają banki komercyjne jako instytucje zaufania publicznego. Tempo zmian normatywnych w tym obszarze spowodowało, że nie ma w podręczniku informacji o pakiecie CRD IV/CRR, który stanowi implementację omawianych w nim zasad Bazylei III oraz rozwiązań dotyczących „systemowo istotnych instytucji finansowych”, wprowadzonych w ramach unii bankowej. Uwaga ta odnosi się także do części trzeciej podręcznika, w której znajdują się odwołania do Bazylei III. Niezbędne będzie ich omówienie w ewentualnym drugim wydaniu pracy. Rozdział drugi w różnym układzie problemowym prezentuje modele organizacji przedsiębiorstwa bankowego – w szczególności oparte na kryterium formy organizacyjno-prawnej przedsiębiorstwa, zakresu przedmiotowego działalności, wewnętrznych struktur organizacyjnych, modyfikacji działalności związanej z wprowadzaniem bankowości elektronicznej. Za dyskusyjne uważam dwa stwierdzenia odnoszące się do istoty banku komercyjnego, co prawda z powołaniem na innych autorów, ale bez odpowiedniego krytycyzmu. Po pierwsze uznano, że z charakteru banków jako instytucji zaufania publicznego wynika, iż są one jednostkami świadczącymi usługi publiczne, a nie zwykłymi podmiotami gospodarczymi [s. 38]. Po drugie, konglomeratom finansowym przypisano wyłącznie zalety, podczas gdy liczne badania wskazują na iluzoryczność korzyści związanych ze skalą i zakresem ich działalności [s. 55]. Trzeci rozdział poświęcony jest zagadnieniu strategii konkurencyjnych stosowanych przez banki komercyjne. Poza oczywistymi wyjaśnieniami terminologicznymi zamieszczono w nim istotne rozważania dotyczące sposobów zdobywania przewagi konkurencyjnej przez banki, rodzajów strategii konkurencyjnych oraz ich ewolucji, a także pomiaru konkurencji i konkurencyjności w sektorze bankowym.

Podsumowując ocenę zawartości merytorycznej pierwszej części podręcznika, należy stwierdzić, że stanowi ona dobre kompendium aktualnej wiedzy na temat banku komercyjnego jako przedsiębiorstwa oraz otoczenia regulacyjnego i rynkowego, w jakim on funkcjonuje.

Druga część recenzowanej pracy, pt. *Działalność operacyjna banków komercyjnych*, jest poświęcona omówieniu podstawowych rodzajów działalności tych podmiotów w ujęciu rodzajów oferowanych produktów i grup obsługiwanych klientów. Mając na uwadze, że współczesne duże banki uniwersalne mają w swojej ofercie asortymentowej nawet po kilkaset produktów i usług, dokonano strukturyzacji działalności operacyjnej banków na podstawie najczęściej stosowanego kryterium przedmiotowego. Z tej konwencji wyłamano się, ale jedynie w pewnym zakresie, w rozdziale czwartym, wprowadzającym do tej części podręcznika, poświęconym klasycznym produktom bankowym. Tytuły pozostałych zostały

opatrzone przymiotnikiem „współczesny”, co wskazuje na aktualność oferty bankowej. Paletę klasycznych produktów bankowych zaprezentowano obszernie – obejmuje ona kredyty, pożyczki, gwarancje, awale, poręczenie, wykup wierzytelności pieniężnych, depozyty terminowe. W ramach wykupu wierzytelności pieniężnych przedstawiono faktoring, forfaiting i leasing. Uważam, że było to zbędne, gdyż po pierwsze, nie są to klasyczne produkty bankowe, a po drugie słusznie przedstawiono je w ramach bankowości korporacyjnej. Leasing nie polega przy tym na wykupie wierzytelności pieniężnych, lecz odpłatnym przekazaniu w użytkowanie określonych przedmiotów, praw i wartości niematerialnych. W rozdziale tym zaprezentowano także systemy międzybankowych rozliczeń bezgotówkowych. Niezbyt zasadne z punktu widzenia tytułu tej części rozdziału jest włączenie do niego prezentacji instrumentów rozliczeń pieniężnych stosowanych przez klientów, a już zupełnie do kontekstu nie pasuje dość obszerna prezentacja weksli. W kolejnych czterech rozdziałach przedstawiono działalność inwestycyjną banków komercyjnych, bankowość hipoteczną, korporacyjną oraz detaliczną. Każdy z tych rozdziałów w dużym stopniu stanowi zamkniętą całość, w zależności od charakteru danego rodzaju działalności prezentując jej uwarunkowania prawne i formy instytucjonalne, operacje przeprowadzane w różnych segmentach rynku finansowego, specyficzne produkty i usługi bankowe, obsługę wyodrębnionych grup klientów. Pewne niejasności terminologiczne występują w rozdziale 5. Za nieprecyzyjne uważam definicje bankowości inwestycyjnej [s. 120], nie widzę uzasadnienia dla powołania się na art. 5 i 6 Prawa bankowego dla specyfikacji usług inwestycyjnych [s. 122], niejasna jest definicja sekurytyzacji [s. 136], niezgodnie z powszechnie przyjętą nomenklaturą wyjaśniono pojęcia *private equity* i *venture capital*. Pomimo dostrzeżonych pewnych uchybień dotyczących kwestii szczegółowych ogólną wartość poznawczą tej części pracy oceniam wysoko, gdyż zawiera znaczny zasób wiedzy, odzwierciedlający różnorodność działalności współczesnych banków komercyjnych w ujęciu przedmiotowym (rodzajów produktów i usług), podmiotowym (grup klientów) oraz instytucjonalnym (struktur organizacyjnych banków).

W części trzeciej podręcznika, pt. *Finanse banków komercyjnych*, zaprezentowano obszerny zespół zagadnień traktujących o podstawowych aspektach gospodarki finansowej przedsiębiorstwa bankowego. Zostały one podane w odpowiedniej kolejności i tam, gdzie to było uzasadnione, we wzajemnym powiązaniu. Punktem wyjścia jest przeprowadzenie dyskusji nad różnymi sposobami formułowania celu działalności banku komercyjnego oraz przedstawienie instrumentów służących jego realizacji. Treść tych rozważań odnosi się do takich kluczowych pojęć, jak hierarchia celów, zysk jako cel operacyjny, wartość rynkowa jako cel strategiczny, odsetki, opłaty, prowizje, marże bankowe. Niezbędnym elementem służącym do wyjaśnienia istoty przedsiębiorstwa bankowego jest charakterystyka źródeł jego finansowania. W rozdziale 10 w sposób merytorycznie prawidłowy przedstawiono strukturę kapitału bankowego, z podziałem na kapitał własny i obcy, zwracając szczególną uwagę na wymagania stawiane przez regulatorów odnośnie do wyposażenia banku w kapitał własny. Kolejny rozdział poświęcono ryzyku w działalności banku komercyjnego. Dostarczony w nim obszernej wiedzy na temat czynników ryzyka, jego systematyzacji, procesu zarządzania ryzykiem kredytowym, rynkowym i operacyjnym. W rozdziale 12 został przedstawiony jeden z głównych obszarów działalności banku komercyjnego, jakim jest tworzenie i zarządzanie portfelem aktywów. Wyjaśniono tutaj podstawowe kategorie i omówiono procesy związane z zarządzaniem aktywami bankowymi. Pewne wątpliwości budzi zasadność zamieszczenia w podręczniku bankowości komercyjnej rozważań na temat alokacji kapitału własnego

banku. Wiedza w tym zakresie podana z zastosowaniem narzędzi ilościowych wydaje się zbyt zaawansowana na tle innych zagadnień stanowiących przedmiot recenzowanej pracy. Natomiast kolejne dwa rozdziały, poświęcone płynności banku komercyjnego i analizie jego kondycji finansowej z punktu widzenia treści i sposobu prezentacji, uważam za w pełni odpowiadające charakterowi podręcznika.

Podręcznik *Bankowość komercyjna*, przygotowany pod redakcją Ireny Pyki, oprócz wskazanych walorów merytorycznych, ma także ważne zalety metodyczne. Jest napisany przystępnym językiem, pozwalającym na swobodny dostęp do jego treści osobom bez specjalistycznego przygotowania w tym obszarze wiedzy ekonomicznej. Treść tej publikacji w przeważającej mierze opiera się na słownym opisie, ale w wielu miejscach został on wzbogacony rysunkami, tabelami oraz wyodrębnionymi graficznie przykładami. Zastosowano bardzo przejrzysty układ tekstu, który został opatrzony nie tylko niezbędnym spisem treści na początku pracy, ale także powtórzeniami elementów tego spisu na początku każdego rozdziału. Następnym rozwiązaniem porządkującym i pozwalającym na łatwiejsze poszukiwanie wyjaśnienia omawianych w pracy kategorii i zjawisk są hasła zamieszczone w przejrzystej formie, bo na szerokim marginesie. Najważniejsze terminy używane w tekście są wyróżnione pogrubioną czcionką.

Godnym zauważenia rozwiązaniem, które przyjęto w recenzowanym opracowaniu, jest zamieszczenie na jego końcu spisu literatury zalecanej. Autorzy wyszli ze słusznego założenia, że użytkownik podręcznika potrzebuje nie tyle bibliografii, co wskazówek odnośnie do innych prac z tego zakresu tematycznego. Zestawienie to obejmuje zarówno podręczniki z ogólnej bankowości, jak i prace specjalistyczne, odnoszące się do szczegółowych aspektów funkcjonowania banków, a także pokrewnych segmentów rynku finansowego. Na początku pracy brakuje natomiast zestawienia skrótów, których w podręczniku pojawia się wiele, oraz terminów (na końcu publikacji). Takie spisy byłyby niewątpliwie przydatne dla początkującego adepta wiedzy z zakresu bankowości i ułatwiały poszukiwanie wyjaśnień w treści podręcznika.

Podręcznik *Bankowość komercyjna* został przygotowany przez zespół doświadczonych nauczycieli akademickich o uznanym dorobku naukowym z poszczególnych obszarów bankowości. Chociaż jest opracowaniem autorskim, to odwołuje się do prac szanowanych naukowców zajmujących się problematyką bankowości, ukazując szerokie spektrum ujęć omawianych zagadnień. Podręcznik stanowi opracowanie o dużych walorach merytorycznych i metodycznych. Na pierwsze składają się przede wszystkim wysoki stopień aktualności i wartości poznawczej przekazywanej wiedzy oraz szeroki zakres tematyczny, obejmujący podstawowe obszary organizacji i działalności banku komercyjnego. Dobrze porządkuje problematykę bankowości komercyjnej. Wartość metodyczna wynika ze sposobu przekazania wiedzy, który ułatwia odbiorcy percepcję przekazu słownego i graficznego. Problematyka przedstawiona w podręczniku, mimo złożoności merytorycznej, została zaprezentowana przystępnie nawet dla mniej przygotowanego odbiorcy. Tym samym publikację tę można polecić różnym czytelnikom, w pierwszym rzędzie studentom kierunków ekonomicznych, ale także naukom pokrewnym oraz innym osobom zainteresowanym poznaniem teoretycznych, a do pewnego stopnia także praktycznych aspektów współczesnej bankowości.

Prof. dr hab. Jerzy Węclawski